

**„ANII TĂCUȚI AI RĂZBOIULUI”.
CONTEXTUL INTERNAȚIONAL AL DECLANȘĂRII CELUI DE-AL
DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1929 - 1939)**

Mihai-Cristian ȘELARU*

**”The silent years of the war”. The international context of the beginning of
The Second World War (1929-1939)**

Abstract

Events that led to the Second World War can be seen as a "war against war." The character of the society from "total war", that event that broke the historical continuity, offered by the generation of peace, deepens to speak later of a war of opinions, of that "delirium of political reason". We are talking about the period in which society, as a whole, seems a "continuously mobilized class". We are in the period in which, the totalitarian systems are in the first phase, the missionary one, but in a permanent state of war.

We are talking about states in a strong state of autarchy, developed due to the economic crisis, to get, after 1933, to talk about the means of the rulers, who "manipulate the brains", and after 1938, about the that "destinies shredder".

Cuvinte cheie: *Context internațional, regim totalitar, „război total”, Primul Război Mondial, „războiul opiniilor”, Al Doilea Război Mondial.*

Keywords: *International context, totalitarian regime, "total war", First World War, "the war of opinions", Second World War.*

Al Doilea Război Mondial din 1939 - 1945, incontestabil cel mai mare conflict armat, a fost un eveniment fără precedent în istoria omenirii, datorat proporțiilor și efectelor sale directe sau indirecte, apropiate ori îndepărtate.

Anul 1945, a fost anul decisiv pentru victoria Aliaților în Europa. România nu a fost acceptată la masa învingătorilor, câștigurile fiind doar pentru cei mari¹.

După anul 1945 a căzut regimul totalitar național - socialist, iar în Europa Est - centrală, a triumfat sistemul totalitar de factură sovietică, sub conducerea lui I. V. Stalin*.

---

* Dr., muzeograf, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

¹ *Istoria Românilor. (România în anii 1940 - 1947)*, Vol. IX, (coordonator Dinu C. Giurescu, membru titular al Academiei Române; Florin Șperlea, secretar), Editura Enciclopedică, București, 2008, p. XXIX.

* Iosif Vissarionovici Djușșvili (n. 6 decembrie 1878 la Gori, în Georgia - d. 5 martie 1953). Fiul unui cizmar Vissarion Ivanovici și al unei femei simple Ekaterina Gheorghievna. Soso este numele de alint cu care îl strigau rudele cele mai apropiate. Koba primul lui pseudonim care îl va folosi când își va începe viața revoluționară. Koba, nume georgian, simbolul unei revolte dar și politice marginale, revoluționarul Iosif Vissarionovici Djușșvili, adoptă numele de Stalin (în rusă „oțel”), își repudiază originile pentru a-și afirma rolul și ambițiile naționale de mare șovinist rus. În anul 1922, la 4 aprilie, Stalin este ales secretar

Primul regim politic acceptat acum ca fiind totalitar este cel instalat în Rusia în urma victoriei bolșevice în revoluția rusă. Artizanul și arhitectul totalitarismului secolului al XX-lea este V. I. Lenin². În 1938, Richard Coudenhove-Kalergi vedea statul totalitar al secolului al XX-lea ca un stat războinic... „bolșevismul este născut din războiul împotriva capitalismului. Fascismul este născut din războiul împotriva marxismului”³.

I. Criza internațională (1929 - 1933)

Criza economică nu a fost legată de Primul Război Mondial, ci a fost declanșată de prăbușirea boom-ului speculativ din Statele Unite ale Americii, iar șomajul a accentuat acest lucru, puterea de cumpărare nu putea ține ritmul cu resursele crescute de producție. În cele mai multe țări, criza economică a dus la o izolare internațională. În această situație vedem cum Franța a devenit mult mai puțin inflexibilă, cu toate acestea ea se baza pe autonomia economică, care era asigurată de autonomia agricolă. Criza afectează Franța abia în anul 1932 ca urmare a devalorizării monedei englezești⁴. Marea Britanie unde stagnarea este mult mai veche, iar criza la început a părut mai puțin violentă, avea cele mai scăzute cheltuieli pentru înarmare, echilibrul economic era în mare măsură datorat exporturilor, care între 1929 - 1933 s-au redus la jumătate, iar producția a scăzut cu 30%⁵. Statele Unite ale Americii, începând cu anul 1933, a intrat într-o oarecare măsură în izolaționism. Țările germanice, care din 1924 se bucurau de creditele americane, sunt cele care suferă cel mai mult. Austria cu falimentul din 1931 al Kredit Anstalt, trage după ea toate băncile austriece⁶. În Germania, țară care era obișnuită încă din 1918 cu o mortalitate excesivă, lipsa bunurilor de larg consum, creșterea numărului de șomeri, iar din 1923 au luptat prin conducerea social-democrată și unele partide, pentru desființarea consiliilor de soldați și muncitori, lucru pe care l-au reușit. În ianuarie 1919 în Germania au loc alegerile pentru Adunarea Constituantă la care luau parte o serie de partide precum cel național - german, social - democrat, independent, democrat - german, populist, centrul catolic. Deputații aleși se întrunesc pentru redactarea unei noi constituții, în Turingia la Weimar. Textul Constituției a fost redactat de Hugo Preuss, aceasta fiind votată la 31 iulie 1919. Articolul 1 prevedea că Reich german este o Republică - Republica de la Weimar, denumire sub care este cunoscut regimul din Germania în perioada 1919 - 1933⁷.

---

general. Triumviratul Zenoviev – Kamenev - Stalin; mai multe date vezi în Elena Dundovich, *Iosif Vissarionovici Djușașvili. Stalin*, Editura Litera, București, 2013.

² I. Ciupercă, *Totalitarismul - fenomen al secolului XX (Repere)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008, p. 13.

³ *Ibidem*, p. 14; vezi și Richard Coudenhove-Kalergi, *L'homme et l'État totalitaire*, Paris, Librairie Plon, 1938.

⁴ Pierre Milza, Serge Berstein, *Istoria Europei. Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)*, Vol. 5, Ediție îngrijită, note și comentarii de Doina Barcan Sterpu, Institutul European, Iași, 1998, p. 84.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Em. Bold, I. Ciupercă, *Ascensiunea nazismului (1919 - 1936). Cum a fost posibil?*, Editura Junimea, Iași, 1995, pp. 14 - 15; vezi și A. J. P. Taylor, *op.cit.*, pp. 58 - 59.

Trebuie spus că pe plan internațional, anul 1933 a restabilit pacea dintre China și Japonia, iar problema manciuriană a căpătat o importanță mitică și care a atras atenția de la Europa, chiar în momentul când problemele deveneau din ce în ce mai complicate. Cu toate acestea era departe de a slăbi influența Ligii, care datorită impulsului britanic a stabilit mecanismul sancțiunilor economice⁸.

După război, pangermanismul a acaparat întregul teritoriu german, renăscând într-un naționalism șovin și într-un antisemitism acerb, printre vinovații înfrângerii Germaniei fiind socotiți și evreii. Nazismul ia naștere imediat după război, preluând conceptul distrugerii „popoarelor inferioare”, și susținând superioritatea rasei germane. Toate acestea sunt preluate în propagandă. Celelalte partide au susținut și ele ideile pangermanice, ulterior hitleriste⁹.

Dacă vorbim de România, obiectivul pe care îl avea politica externă a României în perioada interbelică era acela de a menține frontierele trasate la sfârșitul Primului Război Mondial. Aceasta a căutat să apare sistemul de la Versailles. Prin liderii ei s-a militat pentru securitatea colectivă, s-au sprijinit eforturile Societății Națiunilor, arhitectul apărării păcii europene, s-a militat pentru alianțe regionale (Mica Înțelegere *, Înțelegerea Balcanică**), acestea având și scopul de a descuraja revizionismul din

⁸ A. J. P. Taylor, *op.cit.*, p. 60.

⁹ Em. Bold, I. Ciupercă, *op.cit.*, p. 17.

* Mica Înțelegere este strâns legată de lupta celor trei popoare care și-au desăvârșit unitatea națională (Iugoslavia și România) și statul național (Cehoslovacia). Într-un moment dificil pe plan internațional, în care Mariile Puteri din Antanta făceau presiuni asupra statelor mici, cele trei state au hotărât să se unească pentru a impune respectarea tratatelor de pace. Lucrurile au fost grăbite de proiectul francez de realizare a unei confederații danubiene, dar și a încercărilor de restaurare întreprinse de Carol de Habsburg. Având ca scop principiul egalității și respectării sistemului de tratate de la Versailles, Mica Înțelegere a devenit și o colaboratoare a Societății Națiunilor, recent înființată. Pe durata existenței sale a încercat să ajute la menținerea echilibrului în Europa Centrală și atragerea Poloniei în organizație. Pe plan economic s-a încercat atragerea Austriei și Ungariei. Criza economică, dar și politica de revizuire a tratatelor dusă de statele fasciste a impus Micii Înțelegeri să recurgă la măsuri menite să mențină statu-quo-ul teritorial al celor trei state. Planul Germaniei de realizare a Uniunii vamale cu Austria, dar și planul Tardieu au reprezentat motive de îngrijorare pentru mica organizație. În anul 1933, când în Germania s-a instalat nazismul, iar acțiunile revizioniste au crescut, Mica Înțelegere a fost supusă unei noi organizări, în cadrul căreia s-a semnat un pact cu program comun, ce avea ca obiectiv consolidarea rezistenței în fața hitlerismului și revizionismului horthyst. În perioada anilor 1933 - 1936, Mica Înțelegere s-a integrat foarte bine în planul de securitate colectivă promovat de URSS și de Franța, determinând o apropiere de marea putere din Est. Până la desființare, Mica Înțelegere a luptat împreună cu Înțelegerea Balcanică pentru menținerea păcii, respectarea noilor frontiere decise la Versailles și a egalităților și drepturilor tuturor statelor indiferent de mărime.

** Alianță defensivă între România, Grecia, Turcia și Iugoslavia, încheiată la Atena prin semnarea la 9 februarie a Pactului. Înțelegerea Balcanică a rămas deschisă pentru toate statele balcanice. Se spera, mai ales, în adeziunea Bulgariei, cu care se purtasera negocieri și înainte și după semnarea pactului. Alianța dintre cele patru state nu urmărea doar apărarea granițelor ci, în spiritul Tratatului de la Paris din 28 august 1928 și a Convenției de definire a agresiunii din 3 - 5 iulie 1933, năzuia să transforme Balcanii într-o zonă a păcii, constituind, concomitent, un baraj împotriva Germaniei naziste. Întreaga activitate a organizației a fost concentrată în jurul apărării securității. După izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial, grație eforturilor depuse de România, Înțelegerea Balcanică s-a mai menținut câteva luni, încercând realizarea unui bloc balcanic al neutrilor. În februarie 1940, statele Înțelegerii Balcanice, adunate în ultima lor sesiune, au hotărât să-și extindă obligațiile, prevăzând lupta comună împotriva unui agresor din afara Balcanilor. Căderile teritoriale impuse României în anul 1940 au însemnat și eșecul Înțelegerii Balcanice. În septembrie 1940, România a hotărât retragerea din alianță. Înțelegerea Balcanică a ilustrat pe deplin, prin întreaga sa

Europa. Toate Marile Puteri recunoșteau că granițele României Mari erau sigure, atâta timp cât nu exista un derapaj și astfel s-a încercat blocarea supremației în problemele regionale ale Uniunii Sovietice și Germaniei¹⁰.

Comisia privind reparațiile, care s-a întrunit la Versailles și care se afla sub controlul Marilor Puteri, a conferit României statutul de țară cu „interese limitate”. Valoarea pagubelor suferite de către România în timpul războiului a fost hotărâtă la circa 31 miliarde lei aur și s-a decis ca să primim 1% din reparațiile germane și 10, 55% din acelea ce urmau să fie plătite de Ungaria, Austria, Bulgaria și Turcia.

Neînțelegerile permanente anglo - franceze au oferit Germaniei cel mai bun mod de a se eschiva de la plata reparațiilor. În privința despăgubirilor și reparațiilor la adresa României se scria „așa cum a fost prezentată, a făcut o ușoară dovadă de ușurință, incompetență și de lipsa oricărei conștiințe înalte a misiunii celor ce reprezentau atunci interesele României și care se întrupau pentru chestiunile financiare”¹¹.

Problema reparațiilor de război, deși în aparență a avut un rol secundar, a făcut parte din politica Marilor Puteri și implicit a României. S-a aflat în discuție timp de 13 ani, în anii 1919 - 1932 și a îmbrăcat trei aspecte: economic, juridic și politic, deși ulterior cu dezbaterea altor acorduri, Planul Dawes* sau Planul Young**, problemele economice au avut prioritate, conținând o multitudine de clauze în acest sens.

Istoria reparațiilor de război, alături de alte probleme a trebuit să-și aibă rezolvarea după Conferința de Pace de la Versailles. Pornită sub sintagma „refacerea Europei”, sistemul reparațiilor s-a transformat în timp într-un element de dispută, între statele mari și statele cu „interese limitate”.

România intrând în război pentru o cauză dreaptă - desăvârșirea unității naționale - a avut de suferit timp de doi ani datorită ocupației germane. Tratatul aplicat României în evoluția reparațiilor și sarcinilor financiare a făcut pe mulți să declare că am avut o soartă mai grea decât a învinșilor.

---

activitate, lupta purtată de unele state mici și mijlocii împotriva agresorilor în scopul asigurării și securității regionale.

¹⁰ Keith Hitchins, *România 1866 - 1947*, Ediția a III-a revăzută și adăugită (Traducere din engleză de George Potra și Delia Răzdolescu), Editura Humanitas, București, 1994, p. 497.

¹¹ Emilian Bold, *De la Versailles la Lausanne (1919 - 1932). Activitatea diplomației românești în privința reparațiilor de război (Contribuții)*, Editura Junimea, Iași, 1976, pp. XIII - XIV.

* Planul Dawes sau Raportul comitetului de experți al comisiei de reparații, Raportul Comitetului. Plan întocmit de un comitet de experți, creat în vederea găsirii unor soluții pentru ca Germania să-și poată achita sumele datorate ca reparații de război, fixate de Conferința de la Spa, după ce Franța ocupase Ruhr-ul, în 1923, ca măsură de prevedere pentru garantarea achitării acestor datorii. Planul propus sugera ca Germania să achite anual 2,5 miliarde mărci aur care urmau să provină din următoarele surse: vămi, căi ferate, taxe asupra transporturilor și din industrie. Conferința de la Londra a statelor învingătoare în Primul Război Mondial, care s-a desfășurat la Londra între 16 iulie și 16 august a aprobat prevederile Planului Dawes. A fost înlocuit în 1929 de către Planul Young.

** Planul Young - plan privitor la reglementarea plății reparațiilor de război, prezentat la 7 iulie 1929 de un comitet de experți de finanțe, prezidat de bancherul american Owen Young. Înlocuia sistemul de control al plății datoriilor introduse de Planul Dawes. Planul a intrat în vigoare la 1 septembrie 1929, dar Moratoriul Hoover îl va face practic inoperant. Planul Young a constituit cadrul pe baza căruia, ulterior, a avut loc Conferința de la Haga, în urma căreia au fost încheiate o serie de acorduri și aranjamente care stabileau modalitatea de reglementare a reparațiilor datorate de Germania, Austria, Ungaria și Bulgaria, precum și așa numitul aranjament privind datoria de eliberare.

Intervențiile delegației române și, în special ale lui Nicolae Titulescu au fost ascultate de puține ori¹².

Recuperarea reparațiilor de război pentru România, a avut importanță, atât prin consolidarea internă, cât și pentru relațiile ei externe financiare și politice.

Criza economică a determinat în linii mari ruina sistemului reparațiilor, prin aplicarea moratoriului Hoover. Conferința pentru dezarmare care și-a desfășurat lucrările între anii 1932 - 1934 a întrunit la Geneva 61 țări membre și nemembre ale Ligii Națiunilor. Fiecare mare putere a prezentat un plan de dezarmare. Planul Marii Britanii avea ca particularitate distrugerea submarinelor și serviciul militar obligatoriu, planul URSS, dezarmarea generală și totală, cel al Franței, avea ca particularitate, crearea unei forțe armate internaționale, pentru ca planurile aduse de alte țări în discuție să vizeze limitarea armamentului potrivit propriilor interese. Conferința s-a încheiat cu neînțelegerile dintre Marile Puteri, care urmăreau reducerea armamentului celorlalți și să-și mențină propriile interese¹³. Germania a protestat drastic, părăsind la un moment dat conferința, fiind atrasă înapoi prin promisiuni „*egalitatea de statut în cadrul unui sistem de securitate*”¹⁴. Luând cuvântul la această conferință, Nicolae Titulescu considera că „*în statele cu mijloace financiare puternice ca Franța, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, efectivele realizate sunt aproape totalul efectivelor legale. În statele care cunosc de multă vreme criza financiară nu se cheamă sub drapel decât o parte din cei care ar trebui să fie instruiți, și aceasta pentru motive de economie. Dacă dezarmarea în aceste state s-ar face ținând seama numai de trupele efective de sub drapel am ajunge la concluziuni de o injustiție strigătoare. Nu am avea dreptul să avem tunuri și puști în raport cu tinerii în stare să facă serviciul militar. Cu acest sistem nu se ajunge la dezarmare, ci la distrugerea apărării naționale. Nu pot ca sărăcia momentană să creeze unor țări un plafon peste care nu se poate înălța și care să ne țină veșnic la distanță de țările mai norocoase din punct de vedere financiar*”¹⁵.

În anul 1932, cum bine spune A. J. P. Taylor, „*oamenii se temeau de prăbușirea Germaniei, nu de puterea germană. Cum ar fi putut un observator atent să presupună că o țară cu șapte milioane de șomeri, fără rezerve de aur și cu un comerț exterior nul ar fi putut deveni o Mare Putere militară*”¹⁶.

Situația internațională s-a schimbat cu totul odată cu venirea la putere a lui Adolf Hitler la 30 ianuarie 1933, fiind numit cancelar de către președintele Paul von Hindenburg*, într-un mod strict constituțional. Se accentuează din acest moment ritmul

¹² Emilian Bold, *op.cit.*, pp. 191 - 193.

¹³ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura Științifică, București, 1987, p. 378.

¹⁴ A. J. P. Taylor, *op.cit.*, p. 62.

¹⁵ Nicolae Titulescu, *op.cit.*, pp. 378 - 379.

¹⁶ A. J. P. Taylor, *op.cit.*, p. 62.

*Paul Ludwig Hans Anton von Beneckendorff und von Hindenburg (n. 2 octombrie 1847, Posen - d. 2 august 1934, Gut Neudeck, Prusia) - un militar (cu gradul suprem de *Generalfeldmarschall*) și politician german. A fost al doilea Președinte al Republicii de la Weimar. În 1932, sub influența cercurilor politice și industriale de dreapta, retrace sprijinul inițial cel acordase cancelarului centrist ca orientare, Heinrich Brüning. Pe 31 mai 1932, Hindenburg l-a însărcinat pe Franz von Papen cu formarea unui nou guvern, sub care influența partidului nazist al lui Hitler asupra politicii interne germane a crescut considerabil. Kurt von Schleicher, o „eminentă cenușie” politică în spatele bătrânului Hindenburg nu a reușit, după cum intenționase, să aducă în guvernul său „moderați” naștiți și astfel, pe 30 ianuarie 1933, președintele l-a

înmărilor, iar tratatele și alte acte diplomatice sunt considerate din acest moment „simple petice pe hârtie”. Adolf Hitler este văzut drept omul cu calități supranaturale, care gândește pentru întregul popor, „omul providenței”¹⁷.

Filozofia lui Adolf Hitler, redată și în *Mein Kampf*, consta în popularizarea discursului radical. Acesta considera că sentimentul național trebuie să fie încă de la început sincer și nu o prefăcătorie „*cine își iubește poporul, nu-și dovedește dragostea decât prin sacrificiile pe care este gata să și le impună*”¹⁸.

Prin instaurarea nazismului la putere, teroarea devine politică de stat, iar valoarea intrinsecă a personalității umane a fost categoric negată.

Conceptul de totalitarism este un fenomen al secolului al XX-lea. Acesta prezintă multe variante. Regimurile comuniste întruhidează o alternativă de totalitarism. Pe această idee, asemănările cu cele fasciste sunt cele mai pertinente decât deosebirile. În Germania nazistă regimul totalitar aspiră să devină perfect, total, în numele rasei, pe când în regimurile comuniste scopul, năzuința, se desăvârșesc în numele unei clase. Rezultatul final este același: evitarea, înlăturarea, până la dispariție a persoanei, cu meritele și valorile ei, în fața statului sau al partidului, transformarea în cele din urmă a omului într-o copie a devizei ideologice prin neutralizarea, distrugerea vieții personale¹⁹.

Esența populismului constă în puterea de a lichefia printr-un singur curent, trăirile și dezamăgirile. Peste hotare, Adolf Hitler a raportat succese cât timp lumea a crezut că urmarea o serie de obiective normale, limitate. Anii 1933 - 1938 au fost perioada de succes a cancelarului german, în planul politicii externe²⁰.

Adolf Hitler a trezit prin discursul lui toate instinctele primitive ale omului. S-a folosit de ura germanilor reacționari și militariști, dar s-a folosit și de ostilitatea tineretului de a șterge „filele necinstite” ale Tratatului de la Versailles²¹.

Regimul lui Hitler s-a mișcat pe câteva elemente precum anticomunism, antisemitism, dreptul poporului german de a stăpâni lumea, rasă superioară.

Puterea lui Adolf Hitler a distrus libertatea politică și puterea legii, a transformat finanțele și economia Germaniei. Dorea să-i redea calitatea de Mare Putere europeană și să aibă armată germană. „Tabla de șah” pe care juca cancelarul german în politica externă era una europeană, precum fusese politica lui Gustav Stresemann* și nu una mondială cum era înainte de Primul Război Mondial.

Marile Puteri au înțeles faptul că în Germania aveau acum un guvern puternic, care urmărea să transforme țara într-o Mare Putere militară. Un răspuns era intervenția și prevenirea prin forță a reînarmării germane. Acest lucru a fost sugerat de

---

numit pe Adolf Hitler în funcția de cancelar (prim - ministru) al Reichului German (*Reichskanzler*), deschizând efectiv drumul spre putere dictatorială pentru șeful partidului național - socialist.

¹⁷ Em. Bold, I. Ciupercă, *op.cit.*, p. 45.

¹⁸ Adolf Hitler, *Mein Kampf*, „Editura „Pacifica”, București, 1993, pp. 299 - 300.

¹⁹ I. Ciupercă, *op.cit.*, pp. 165 - 166.

²⁰ Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura Bic All, București, 2002, p. 252.

²¹ Em. Bold, I. Ciupercă, *op.cit.*, p. 45.

* Gustav Stresemann (1878 - 1929), om politic german. Fondator și lider al Partidului Populist. Cancelar (august - noiembrie 1923), ministru de externe (1923 - 1929). A semnat din partea Germaniei o serie de documente internaționale (Acordul de la Locarno, 1925; Pactul Briand-Kellogg, 1928). A primit Premiul Nobel pentru Pace (1926).

reprezentantul britanic la Conferința pentru dezarmare, iar francezii l-au afirmat constant. Problema a fost luată în discuție de fiecare dată, dar a fost respinsă. Statele Unite nu ar fi participat la acțiune. Francezii mergeau pe ideea că vor fi de acord cu egalitatea de înarmare cu Germania, doar dacă primeau garanția britanică serioasă, susținută de o puternică armată britanică. Britanicii au respins categoric această propunere. Toți considerau că Germania era dezarmată și că „*i-ar fi trebuit zece ani, potrivit experienței clasice, să devină o putere militară formidabilă*”²². Atât A. Hitler cât și B. Mussolini acceptau acest punct de vedere. Chiar în 1939, armata germană nu era pregătită pentru un război prelungit, iar anul 1940 arata că forțele terestre franceze erau superioare celor germane, cu excepția conducerii²³.

Anul 1933 îi aduce pe francezi și britanici în fața faptului că trebuie să accepte „egalitatea”, dar în același timp francezii se întrebau „*ce garanții existau de respectare a convenției?*”. Francezilor li s-a cerut din partea britanicilor „*să renunțe la superioritatea pe care ei și-o imaginau*”. Când a reînceput conferința, Franța a cerut „o perioadă de probă”, ceea ce le-a dat ocazia germanilor să se retragă de la Conferința pentru dezarmare (14 octombrie), pentru ca o săptămână mai târziu să părăsească Liga Națiunilor²⁴. Conferința pentru dezarmare, deși s-a încheiat cu un eșec, nu presupunea obligatoriu război, vina revenind în mare măsură Marilor Puteri²⁵.

Miniștrii de externe ai statelor Micii Înțelegeri (România, Cehoslovacia, Iugoslavia) au hotărât, în februarie 1933, reorganizarea acestui organism, și au elaborat un pact, prin care nici un membru nu putea încheia convenții cu alte state fără aprobarea celorlalte state. Nicolae Titulescu, în cuvântarea sa, sublinia „[...] *nu Pactul de organizare a Micii Înțelegeri poate ridica nemulțumiri, ce ferma hotărâre ce implică de a lupta din toate puterile pentru ca ordinea creată de tratate să nu fie atinsă [...] Pactul devine un instrument de conservare a ființei de stat. [...] România și-a câștigat prea scump dreptul la viață ca să renunțe vreodată la el*”²⁶.

Tot în anul 1933, Franța, Marea Britanie, Germania, Italia, la propunerea lui B. Mussolini doreau crearea unui directorat care să dicteze în toate problemele europene. Pactul celor patru Mari Puteri, conținea ideea revizuirii teritoriale. Pactul a fost semnat la Roma, dar datorită condițiilor propuse de B. Mussolini, nu a avut nici o valoare juridică. Mica Înțelegere prin vocea lui Nicolae Titulescu s-a pronunțat dur împotriva acestui pact „*sunt însă acorduri în patru pe care le considerăm inadmisibile și pe care, în consecință nu le vom recunoaște niciodată*”²⁷.

II. România și relațiile internaționale 1933 - 1936

Privind acțiunile din 1933, Nicolae Titulescu a mers pe linia reluării relațiilor româno - sovietice. Astfel la 22 - 23 ianuarie 1934, la sesiunea Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, s-a hotărât să reînceapă discuțiile cu URSS, iar ministrul de externe

²² A. J. P. Taylor, *op.cit.*, p. 67.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Keith Hitchins, *op.cit.*, p. 500.

²⁶ Nicolae Titulescu, *op.cit.*, pp. 388 - 389.

²⁷ *Ibidem*, pp. 390 - 391.

român a fost desemnat să ia contact cu Maksim Litvinov pentru a conveni o formulă favorabilă României. Întâlnirea dintre cei doi miniștri de externe a avut loc în mai 1934, unde s-a ajuns la un acord de restabilire a relațiilor diplomatice. Regele Carol al II-lea și prim - ministrul Gheorghe Tătărescu au aprobat cele stabilite, pentru ca la 9 iunie 1934, să fie consfințită reluarea raporturilor normale între cele două state²⁸.

În anii 1935, România s-a aflat de partea puterilor occidentale și a sprijinit sancțiunile economice, ce au fost primite de Italia, în semn de protest împotriva invadării Etiopiei. România a susținut din nou Marea Britanie și Franța, în același an, când Germania a denunțat clauzele Tratatului de la Versailles, dar și în anul 1936, când Germania a reocupat Renania și a respins Acordurile de la Locarno²⁹.

România în toată această perioadă a promovat alianțele regionale ca instrument de a păstra și menține sistemul de la Versailles. Din punct de vedere politic, România reprezenta un pilon important în sistemul de securitate al Europei de Est, care se afla sub protecția Franței, și având ca adversar Germania.

Încă din anul 1935, regele Carol al II-lea a fost atenționat de faptul că, oficiul de politică externă a început să aibă contact cu diferite personalități politice precum, A. C. Cuza, Octavian Goga, Alexandru Vaida-Voevod, Constantin Argetoianu, Gheorghe Brătianu, cu scopul imediat de a-l îndepărta de la Ministerul Afacerilor Străine pe N. Titulescu și a uni adepții lui O. Goga cu Garda de Fier. Influența regelui Carol al II-lea a scăzut odată cu schimbările cruciale ale Germaniei în relațiile internaționale.

Politica României era aceea de a păstra o legătură cât mai strânsă și a consolida blocul statelor neutre din Europa de Est, iar pe de altă parte de avea relații cu URSS și Germania³⁰.

La 21 iulie 1936 la Montreux, Nicolae Titulescu și Maksim Litvinov au hotărât principiile de bază ale tratatului de asistență mutuală româno - sovietic. Cele două țări își acordau sprijin în cadrul Societății Națiunilor contra oricărui agresor european. Tratatul nu a mai fost finalizat, principala cauză fiind evenimentele de la 7 martie 1936 care au evidențiat slăbiciunea Franței, ceea ce a determinat schimbarea opțiunilor de politică externă a Uniunii Sovietice³¹.

Nicolae Titulescu a fost schimbat, la 29 august 1936, din funcția de ministru de Externe, fără ca România să-și modifice linia generală a politicii externe.

III. Problema internațională (1936 - 1939)

Reocuparea germană a zonei renane a marcat finalul planurilor de securitate concepute după Primul Război Mondial. Germania se putea reînarma, eliberată de toate restricțiile din tratat.

În linii mari, Europa, după anul 1936 s-a întors la sistemul existent anului 1914. Fiecare stat a trebuit să se bazeze pe forța armată, diplomație și alianțe. Anul 1937 a

²⁸ *Istoria Românilor. România întregită (1918 - 1940)*, Vol. VIII, (coordonator, prof. univ. dr. Ioan Scurtu, secretar dr. Petre Otu), Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 493.

²⁹ *Ibidem*, pp. 500 - 501.

³⁰ *Ibidem*, pp. 508 - 509.

³¹ Petre Otu, *Considerații privind relațiile româno - sovietice în perioada interbelică și a celui de-Al Doilea Război Mondial (1918 - 1947)*, în „Revista de Științe Militare”, Vol. 13, nr. 1 (30) - 2013, pp. 18 - 23.

fost anul în care dinamica Germaniei nu a încercat alte schimbări, pentru a vedea că planurile lui Adolf Hitler de cucerire încep din anul 1938.

În Austria, guvernul condus de Kurt Schuschnigg*, trebuia să țină piept presiunilor germane, manifestate prin Partidul Nazist Austriac, și a simpatizanților naziști austrieci. A considerat oportun să organizeze un plebiscit (10 martie)³², în urma căruia să demonstreze că nu se dorea Anschluss** cu Germania³³. La 11 martie 1938 se anulează organizarea plebiscitului și este forțat să demisioneze. Președintele Miklas a numit pe Syss - Inquart***, care a cerut Germaniei la 12 martie, să intre cu armata în Austria.

Adolf Hitler a dat la 13 martie, patru proclamații, prin care se anunța că guvernul federal austriac cere „alipirea” Austriei la Reichul german, iar armatele austriece trec sub conducerea generalului Fedor von Bock****, comandant al Armatei 8 germane³⁴.

Urmarea acestei recunoașteri a sferei germane de influență și absența riposteii în anexarea Austriei s-a văzut și prin eșecul tratativelor dintre Mica Înțelegere și Ungaria. Situația țărilor mici și mijlocii era la latitudinea Marilor Puteri.

După ocuparea Austriei, a venit rândul Cehoslovaciei, mai întâi prin criza sudetă și apoi prin desființarea acesteia.

Germanii sudetă erau populația germană din Boemia, Silezia și Moravia. În timpul Conferinței de la Paris s-a hotărât includerea sudetilor la Republica Cehoslovacia. Prin articolul 27 al Tratatului de la St. Germain, Marile Puteri aveau dreptul de a interveni ori de câte ori consideră că este necesar pentru a ocroti în Cehoslovacia, interesele populației care se deosebeau prin rasă, limbă sau religie.

Minoritatea germană din Cehoslovacia s-a bucurat de toate drepturile politice economice și culturale. Reforma agrară, dar și alte probleme din domeniul bancar și industrial din Cehoslovacia au lovit populația germană, fiind considerate un act

---

* Kurt Alois Josef Johann Schuschnigg (n. decembrie 1897 - d. 18 noiembrie 1977). A fost un om politic austriac, membru al Partidului Social Creștin. Cancelar federal (1934 - 1938). După ocuparea Austriei de către Germania este arestat (1938 - 1945). După anul 1948 s-a stabilit în Statele Unite ale Americii.

³² Viorica Moisiuc, *op.cit.*, p. 255.

** Anexare; Anschluss (în ortografia vremii: *Anschluß*, din germană: anexare, conexiune sau uniune politică), cunoscută și ca *Anschluss Österreichs* (anexarea Austriei), a fost anexarea Austriei la Germania de către regimul nazist, prin care s-a format așa-numita Germania Mare.

³³ Hedwing Gusto, *Adolf Hitler*, Editura Litera, București, 2013, p. 69.

*** Arthur Seyss-Inquart (născut sub numele ceh *Arthur Jajlich*, n. 22 iulie 1892 Stannern, Austro-Ungaria, astăzi Stonařov, Cehia - d. 16 octombrie 1946, Nürnberg, Germania) a servit onorabil în armata austriacă în Primul Război Mondial, a studiat, a practicat dreptul și a intrat în viața politică. A aderat la partidul nazist în 1938. În martie 1938 a îndeplinit formal pentru câteva zile funcția de cancelar al Austriei pentru a duce la îndeplinire procedurile de desființare a Austriei ca stat independent în urma anexării acesteia de către Germania sub numele de *provincia Ostmark*. Anexarea Austriei a fost denumită Anschluss. În 1939 a devenit ministru fără portofoliu în guvernul lui Adolf Hitler. În mai 1940 a fost numit Comisar al Reichului (guvernator) în Olanda. Arthur Seyss-Inquart s-a manifestat ca un antisemit care, prin diferite măsuri administrative a cauzat deportarea și moartea a peste 100.000 de evrei din Olanda. La procesele de la Nürnberg, Seyss-Inquart și-a recunoscut vinovăția pentru actele de care a fost acuzat.

**** Fedor von Bock (n. 3 decembrie 1880, Kostrzyn nad Odrą, Polonia - d. 4 mai 1945, Oldenburg în Holstein, Germania). A fost un *Generalfeldmarschall* al Wehrmachtului care a comandat Grupul de Armate Centru în timpul atacului împotriva Uniunii Sovietice din 1941. Von Bock era considerat un general care acționa „conform regulamentelor”, fiind unul dintre ofițerii superiori neimplicați în politică.

³⁴ *Ibidem*.

antigerman. Mișcarea sudeților germani a fost pretextul cancelarului A. Hitler pentru a destrăma Cehoslovacia. Dacă în cazul Austriei s-a vorbit de „o problemă de familie”, în cazul Cehoslovaciei vorbim de o problemă internațională pe care Marile Puteri ar fi trebuit să o rezolve.

La 20 februarie cancelarul german vorbește despre aducerea sub administrare germană a 10 milioane de germani, aflați în afara granițelor țării. Dacă Franța înclina spre a apăra țările amenințate de germani, Marea Britanie, față de Cehoslovacia nu își asuma nici o răspundere, decât aceea care deriva din Pactul Societății Națiunilor.

La 30 mai 1938, A. Hitler aprobă „Planul verde” de ocupare a Cehoslovaciei. La sfârșitul lunii septembrie situația internațională este din ce în ce mai încordată. În această situație B. Mussolini a convocat o Conferință a celor patru Mari Puteri (Italia, Marea Britanie, Franța și Germania). Conferința a avut loc la Munchen (28 - 29 septembrie). B. Mussolini era invitat pe post de mediator, în timp ce Statele Unite ale Americii și URSS nu au fost invitate.

Acordul dintre cele patru puteri, acord redactat în 8 puncte și 4 anexe a fost semnat la 29 septembrie 1938. Acest acord prevedea: 1) evacuarea zonei sudete până la 1 octombrie 1938; 2) evacuarea să fie terminată până cel târziu la 10 octombrie, fără nici un fel de distrugere; 3) detaliile evacuării urmau să fie stabilite de o comisie internațională, formată din reprezentanții participanți la Conferință și Cehoslovacia; 4) ocuparea, până la 1 octombrie în etape, a sectoarelor în care populația germană era predominantă; 5) comisia internațională stabilea teritoriile în care urma să aibă loc plebiscitul; 6) comisia stabilea definitiv frontierele; 7) se prevedea dreptul de opțiune pentru cei care vroiau să se mute din regiunea cedată; 8) guvernul de la Praga era solicitat ca în decurs de patru săptămâni, să elibereze din armată și poliție pe toți germanii sudeți care doreau acest lucru³⁵.

În ceea ce privește liderii de la București, era clar că Acordul de la Munchen reprezenta întărirea statelor revizioniste ca Ungaria, Bulgaria, URSS.

Pe fondul situației grele a anului 1938, Regele Carol al II-lea face vizite oficiale în Marea Britanie (15 - 16 noiembrie), Franța (18 - 21 noiembrie) iar la 24 noiembrie, în urma unei vizite neoficiale în Germania s-a întâlnit cu A. Hitler și a stabilit „dezvoltarea relațiilor economice între cele două țări”, dar și ca Germania „să descurajeze pretențiile revizioniste ale Ungariei”.

La întoarcerea în țară a regelui, Corneliu Zelea Codreanu și alți 13 legionari au fost asasinați (30 noiembrie), fapt interpretat ca având caracter ostil Germaniei.

După Conferința de la Munchen, totul ține de tragedie, tot ceea ce a urmat, începând cu Pactul Ribbentrop - Molotov, pentru împărțirea sferelor de interes în Europa. În dorința de eliminare a Poloniei, intențiile germane se vor răsfrânge asupra orașului liber Danzig și a Coridorului polonez. Refuzul polonez a pus în aplicare hotărârea sovieto - germană din 23 august 1939, de a desființa Polonia și determina izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial.

Toate aceste evenimente care au condus la cel de-Al Doilea Război Mondial, pot fi privite drept un „război împotriva războiului”. Caracterul societății de la „războiul

³⁵ Em. Bold, I. Ciupercă, *Europa în derivă (1918 - 1940). Din istoria relațiilor internaționale*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2001, pp. 210 - 211.

---

total”, acel eveniment care a rupt continuitatea istorică, oferită de generația păcii, se adâncește pentru a vorbi mai târziu de un război al opiniilor, de acel „delir al rațiunii politice”. Vorbim de perioada în care societatea în ansamblu ei pare o „clasă mobilizată continuu”. Ne situăm în perioada, în care sistemele totalitare sunt într-o primă fază, cea misionară, dar într-o permanentă stare de război.

Vorbim de state într-o stare puternică de autarhie, dezvoltată din cauza crizei economice, pentru a ajunge după 1933 să vorbim de mijloacele guvernărilor, care „manipulează creierele”, iar după anul 1938 de aceea „mașină de tocat destine”. Astfel spus Primul Război Mondial nu este decât o continuare a păcii în alte limite, pentru ca mai târziu, anii ce au urmat până la al Doilea Război Mondial să fie emblema continuării războiului prin alte mijloace.